

POBUNE U KRIŽEVA KOM KRAJU 1755. GODINE PREMA ZAPISIMA SUVREMENIKA IVANA JOSIPOVI A, ŽUPNIKA U KRIŽEVCIMA

(u prijevodu i redakciji dr. sc. Ljudevita Pla ka)

Dr. sc. LJUDEVIT PLA KO

Smi iklasova 26, HR – 48260 Križevci

Prijevod izvorne gra e

Translation of original sources

Ivan Josipovi , križeva ki župnik od 1753. do 1763., prvi je po eo pisati *Liber memorabilum - Spomenicu župe* u Križevcima. U *Spomenicu* je zapisao i sve ono što je mogao doznati bilo iz pisanih izvora, bilo iz predaje, o Križevcima, križeva koj župi, križeva kim crkvama te vjerskim i društvenim odnosima. Mnoge doga aje, u kojima je sudjelovao ili kojima je bio svjedokom, opisao je vrlo opširno. Tako i pobune koje su se 1755. godine doga ale u okolici Križevaca i drugim mjestima sjeverozapadne Hrvatske. Josipovi je jedan od važnih povijesnih izvora upravo za te doga aje. To mu priznaje i Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti izdajući 1913. god. u *Starinama* jedan dio njegovih *Zapisa*.

Josipovi ev dio *Spomenice* pisan je latinskim jezikom.¹ *Spomenica* se uva u arhivu Župnog ureda Svete Ane u Križevcima.

Napomena prevoditelja prire iva a:

Prevoditelj je zbog preglednosti napravio sljede e zahvate u izvorni tekst:

- Josipovi je u *Spomenicu* doga aje zapisivao kronološki, kako su se doga ali, pa su i izvješ a o doga ajima koji se odnose na bune u okolici Križevaca prekidana opisima drugih doga aja, koji nisu ni u kakvoj vezi s pobunama. Takvi opisi su u ovom tekstu izostavljani bez posebnog oznaka ivanja.

- Tekstovi o pobunama grupirani su u dvije cjeline: *Pobuna grani ara* i *Pobuna seljaka*. To je u injeno temeljem sadržaja koji se nalazi u pojedinom opisu.

- U skladu sa sadržajem pojedinih odlomaka stavljeni su naslovi i podnaslovi kojih u izvorniku nema.

Sve je ovo u injeno u svrhu lakšeg pra enja tekstova koji se više odnose na pobunu grani arske vojske kao i onih koji više govore o pobuni seljaka.

U svemu ostalom prijevod je u potpunosti vjeran izvornom tekstu kako ga je napisao suvremenik - križeva ki župnik Ivan Josipovi .

Do nekih pobuna je dolazilo i iz druga ijih pobuda koje nisu u izravnoj vezi s ovim ve im pobunama grani ara i seljaka, stoga ih donosimo u poglavljima *O pobuni u gradu Križevcima* i *O pobuni u gradu Koprivnici 1755. godine*.

Godina 1755.

Pobuna grani ara 1755. godine

Pove ane obveze

Velikim je nemirima ove godine bilo potreseno križeva ko i koprivni ko grani no podru je. Uzrok ovim nemirima bilo je skupljanje novaca za odoru, ili budu u vojni ku odje u. Prethodne je godine naime presvijetli gospodin Filip Guigiardi, generalov zamjenik, povjerenik preuzvišenog gospodina Kaëlla, objavio koliko to no mora platiti svaki grani ar koji posjeduje zemljište i posjed, a koje su ve ranije vrlo to no izmjerili gospoda službenici, po nalogu ranijeg generala presvijetlog gospodina Beneventa Petaczija, i to od svakog jutra zemlje, koja je zajedno s livadama, pašnjacima, trnjacima i napuštenom zemljom i zajedni kim šumama, podijeljena u tri klase: od svakog jutra zemlje prve klase trebalo je platiti 5 groša; od svakog jutra zemlje druge klase 4 groša; a od jutra zemlje tre e klase 3 groša. U tre u klasu ubraja se i napušteno zemljište, pa prema veli ini i u odnosu na druge, neki su morali pla ati godišnje 240 rajnskih forinti, a drugi 200; isto je tako na svakog radnika u vinogradu trebalo platiti 1 groš.

I tako je taj proglas objavljen u mjesecu prosincu 1754. u nazo nosti svih sazvanih dužnosnika i starješina, uz unaprijed izdanu najstrožu zapovijed, da se tomu nitko, bilo kojeg položaja ili staleža, niti najmanje ne usudi usprotiviti ili druga ije raditi; ta odredba koju su

¹ Dr. sc. Ljudevit Pla ko je preveo cjeloviti latinski dio teksta *Spomenice* te prepisao dio rukopisa napisanog hrvatskim jezikom. Ovom se prigodom objelodanjuje dio prijevoda izvornog latinskoga teksta vezanog uz pobune u križeva kom kraju 1755. godine.

kasnije starješine proširili do naroda u grani nom podru ju,uzrokovala je negodovanje i pravedne žalbe, kako se narodu inilo.

Zahtjevi vojnika-grani ara

Vojnici su se *prije svega* žalili na to što su im nametnuta davanja protivno povlasticama koje su im kraljevi i carevi prije toga dali i toliko puta potvrdili.

Kao drugo, navodili su injenicu da se prema naredbi protiv te odredbe ne smije žaliti, nego joj se mora slijepo pokoravati, a time im se oduzima sloboda iznošenja teško a pred kraljevskim prijestoljem, što treba dozvoliti i najbjednijima.

Kao tre e, budu i da vojuju uvijek i svugdje gdje se kralju sviđi i to u vlastitoj odje i, a kod ku e se sami prehranjuju od zemlje i vlastitih posjeda; pa ako što pla aju sve što je odre eno, kojim pravom mogu biti obvezatni i na vojni ku službu?

Kao etvrto, zašto se netko brine za vojni ku odoru? Mi emo sami opskrbiti naše vojnike; te ako ne budu odjeveni kao što se pristoji za obavljanje njihove službe, tek tada neka nas prozovu i ukore.

Kao peto, dokidanjem te obveze, mo i emo pla ati ostale namete. Odmah na po etku se treba usprotiviti pla anju glavarine i ono što nije u skladu s vojnim povlasticama.

Prvi dogovori o pobuni

Šire i me u sobom takva i druga razmišljanja, na temelju nekih primjera, sumnjali su da e neke od tih nameta pla ati i Ma ari; u kraljevstvu i u slobodnim gradovima su u posljednje vrijeme na obi ne ljude stavljeni novi nameti; zbog toga su oni najprije odgovorili svojim asnicima da e pla ati te namete budu li ih i drugi pla ali; tako se zapravo izbjegavalo pla anje nameta, jer se nije moglo izravno usprotiviti pla anju; ipak u nekim se etama ulo o tajnom dogovaranju, a asnici su o tome morali šutjeti, ako su htjeli ostati živi. Teško je re i koliko i što su asnici doznali od svojih [vojnika], no ovi su po eli napuštati ete i okupljati se u Križevcima.

Gospodinu pukovniku Leilersbergu su javljali što prijeti i što govore siromašni, ali pukovnik nije time nipošto bio uznemiren, nego je zapovjedio da se asnici vrata u ete i da po nu provoditi ono što je zapovje eno (niti jedna eta nije trebala platiti manje od 1.000 forinti, štoviše, neke ete su morale

platiti i 1.500 forinti); tražio je da to još ja e zahtijevaju i vrlo hitno, neka to iznude primjenom kazni i drugim zastrašivanjima.

Sastanak pobunjenika u Severinu

Kada su grani ari vidjeli da im se zaista ini nasilje, te da asnici koji su se vratili po eli ljude tu i (topolovi ki kapetan je užetom svezao dvanaest do etrnaest ljudi), i podvrgavati ih sli nim kaznama. To je izazvalo okupljanje i ustanak itavog grani nog podru ja. Zakazali su okupljanje u Severinu da se pro itaju povlastice; pod prijetnjom najstrože kazne tamo je trebao do i starješina svakog sela, a od svake ku e vojnik i glava obitelji; isto tako i ako se kod njih nalazi neki asnik neka ga uhite i pod jakom stražom tamo dovedu, kako bi se vidjelo jesu li oni suglasni s povlasticama.

Po etak pobune u Severinu

I tako 20. dana (mjeseca sije nja 1755.), za prve no ne straže, predana je spomenuta zapovijed svim selima, te su se [pozvani] okupili u selu Roviš e ve 21. sije nja i tamo su s glavnim zapovjednikom straže presreli kapetane Švajgera [Svaiger] i Habijanca [Habianecz] i predstojnika straža Konjugovi a [Koniugovicz]. Konjugovi a su skinuli s konja i zbijaju i s njima razne šale prisilili su ga da put nastavi bosonog. Budu i da nije mogao hodati bosonog, ponovno su mu dali obu u, naguravaju i ga i tuku i ga pozdravljali su ga “zdravo kume”, kao da njemu vra aju udarce koje su dobili za pogreške za vrijeme vježbe; i tako su ga svi složno mu ili sve do Severina, gdje su mu u stražarskom domu dali da malo otpo ine, zatim su mu odsjekli lijevu ruku kojom se držao za stup te su ga s visine bacili me u okupljeni narod, tukli ga nogama, bi evima i toljagama sve dok nije izdahnuo dušu u najokrutnijoj vrsti smrti. Istom su okrutnoš u do ekali i poru nika edijaka [Czediak].

Daljnji tijek pobune

23. sije nja 1755. je eta iz Ilove dovela svoga kapetana Šnajdera i poru nika Kr eli a [Kerchelicz]; ovog posljednjeg su nakon kratkog vremena, sazavši krvavi [prijecki] sud, zato ili i ubili gaze i ga.

24. dana istog mjeseca ubili su kapetana Bušnjakovi a [Busiakovicz] i natporu nika Sveca [Svets], pošto su ih prije toga jako prebili.

Prijetnje i drugim asnicima i reakcije asnika

Ta petorica ljudi, sve pravi katolici, kakav su njihov bijes i uvrede podnijeli, poznato je [samo] Bogu, a nama je još uvijek nepoznato; [pobunjenici] se nisu zadovoljili samo smrću, nego su njihova gola tijela pogrdno bacili na Severinsko polje, te su zabranili njihov pokop kroz sedam dana. Kapetan Šnajder svoj život treba zahvaliti kapetanu Petru Ljubojeviću u [Lyuboevics]; sumnjam da bi ga bio mogao obraniti od smrti, da nije bilo skrivenih igara s njegovom smrću tako što je on od kapetana Šnajdera dobio što je tražio. Istom se smrću prijetilo i pukovniku Leilersbergu, i mnogim drugima; pukovnik je zbog toga sramotno napustio utvrdu i pobjegao u Varaždin, te je tako svojim primjerom ispraznio gotovo cijeli grad Križevce.

Naime, u bijegu su se dali svi članovi asničkih obitelji, bilo kojeg spola i dobi, sa svim svojim stvarima; žurili su se kao da su pobunjenici na vratima, iako to nitko nije zahtijevao; nego vidjevši bijeg viših, i niži i mali ljudi su mislili da se to nije dogodilo bez teškog razloga; mislili su da se velika tijela gotovo nikada ne kreću bez velikih poticaja.

Zbog toga se u Križevcima jedva mogao vidjeti netko od asnika osim kapetana Saura, koji je hrabro zadržao zapovjedništvo. I utvrdu u Ivani napustio je potpukovnik Peterdi, te je kao zapovjednika ostavio jednog zapovjednika straže; iz utvrda i gradova nastavio bijeg; a gospodin barun de Beck, pukovnik, došao je do Severina.

Pukovnik barun Beck smiruje stanje

Njega je poslala kraljica da smiri pobunu te da uvjeri narod, kako su vrlo loše nešto započeli ubijaju i kraljeve asnike, osim ako ne žele voditi rat protiv kraljice; te neka ne sumnjaju da će pravedna krv ubijenih tražiti osvetu. Zbog toga moraju odustati od takvih djela i zrelije se podvrgnuti kraljičinj milosti koju će i dobiti, a on je to obilno obećavao; potaknut time narod je prestao s ubijanjem, ali nije prestao s prijetnjama sve dok se 5. veljače 1755. nisu pred spomenutim gospodinom pukovnikom zakleli na poslušnost i podložnost svim upraviteljima, te višim i nižim asnicima, da će ih [ponovno] prihvatiti i izvršavati njihove zapovijedi, te da će konačno sve raditi kao prije.

Tim riječi ima su se u Severinu zakleli najprije svi izaslanici, a 6. veljače i građani; u Križevcima je to isto učinjeno 7. veljače; a konačno su 15. veljače u Severinu svi starješine generalata trebali

ponoviti te obrasce izjave i zakletve, kako bi to svima bilo jasno, i kako ne bi dalje nicalo zlo koje se bilo proširilo protiv asnika.

Neposlušnost vojske u Križevcima

Njemačkim se jezikom vojska u Križevcima gotovo prestala služiti; pa i kad su se mijenjale straže koristio se hrvatski jezik. Nisu htjeli podnositi niti nižeg zapovjednika [Platzmajor], niti tjednog kapetana; niti su iz područja Donjeg grada htjeli dovesti novu stražu, niti su nosili odoru, nego su ulazili u grupama, kako im se sviđjelo; nosili su odjeću u kakvu je tko imao, što više i poderanu; više pastirsku nego onu sličnu vojnicima; u licu i u držanju su bili ponosni, kao da su se dičili svojom vlašću. I kad je došao blagdan Sv. Jurja, nisu prestali i javno prijetiti da će izvršiti svoje krvave namjere, ako kraljevsko veličanstvo ne bude saslušalo njihove molbe.

Vojske pobune žele mir

Te njihove poznate prijetnje i neposlušnost osudila su dvojica zamjenika kapetana, tj. uro Martinovi i Bolčeta, koji su najprije bili među pobunjenicima: prvi u kapetaniji Goigyardijanskoj, tj. Koprivničkoj, a drugi u kapetaniji Leilersbergovoj, tj. Križevačkoj, te su im savjetovali normalnije ponašanje; ipak oni od građana nisu čuli ništa drugo osim javnog iznošenja svega onog što su iznosili u svojim pritužbama. Pisao im je i kapetan Ljubojević iz Kaniže, neka se sjete onoga što su obećali u Severinu pred barunom Beckom; zatim neka se ne pridružuju pobunjenim seljacima; i ako žele da njihovo izaslanstvo bude uspješno, neka se drže onoga što su tamo obećali; taj je spis ponovno njima bio objavljen pred četama, ali svi su se na njega oglasili.

Ljubojević iz Beča traži okončanje pobune

Konačno im je 29. ožujka 1755. iz Beča pisao Ljubojević, zaklinjujući ih besmrtnim Bogom, da sve prihvate u podložnosti ako žele spasiti sebe i svoje; inače se ne mogu nadati nikakvoj milosti od kraljice; i to pismo je donekle imalo ploda; odmah su počeli ustrojavati čete ili redove, vježbali su i na njemačkom jeziku kao i prije, te su počeli prihvatiti i neke asnike. Dok nije konačno 13. travnja iz grupe delegata iz Beča poslan potporučnik Knežević, koji im je protumačio namjere kraljevskog i carskog veličanstva, tj. da izjave kako su spremni biti poslušni svim svojim nadređenim

asnicima i njihovim naredbama i kako će odati vođe toga zla, te rušitelje dobra i javnog mira.

Budu li se na taj način pokazali poslušnima i pokornima, onda će vojska koja će 16. dana tekućeg mjeseca doći u Kanižu, na primorje, biti pod vodstvom feldmaršala Naiperg [Neuperg] s vrlo malo ljudi, tj. s dva bataljuna mušketira i pet eta grenadira, u kojima će biti arsko područje za opće dobro. Ako pak nastave biti buntovni, grani arsko područje će preplaviti pedeset tisuća vojnika, koji su već raspoređeni uokolo granica Krajine, a takva bi odluka izazvala velike promjene u svemu. Nakon što su svi obitelji poslušnost, sva je vojska prešla na vježbe kao do sada, a spomenuti Kneževi će bez ikakvog odlaganja sve to objaviti po svim eta generalata, te će povjerenstvu dati izvještaj o svim željama naroda.

Barun Beck postavlja pobunjenicima uvjete

24. travnja došao je gospodin pukovnik barun Beck, a njegov su dolazak pripremila tri bataljuna vojnika, koji su tu bili najbliži i koji su ga čekali pred vratima; od ostalih koji su bili udaljeniji primio je poslušnost i pokornost u Ruczi? kao i prije; zatim je zatražio da svaka eta iz svoje sredine izabere pet poštenih i razboritih muževa, koji dobro poznaju stvari, i neka ih dobro pripremljene za sve optužbe, pošalju kao povjerenstvo u Kanižu; tako je i učinjeno. 28 njih je otišlo o trošku svojih eta. Traženo je osim toga da im predaju trube i stjegonoše, te da svatko kaže ako znade nešto loše o drugome; bude li se nešto saznalo od drugud, teško si ga onome tko je to znao i prešutio.

Grani ari boje i se i o ekuju i nagrade po inju odavati vođe i pobune

Takav je postupak razorio ono što je narod učinio u Severinu i raskinut je savez koji je tamo stvoren, to jest one riječi: "Svi, svi smo to učinili, i ubili smo zajedno", tako da je rođak izdao svog rođaka i znanca, te se u najkraće vrijeme sve doznalo o stvarima i o imenima; uhićen je pet asnika koji su bili kod ubojstava, među kojima je bio kapetan Vuković Vlah, koji je prvi digao krvave ruke na kapetana Bušnjakovića.

Uhićeni su i uro Martinović, zamjenik kapetana, sa svim svojim suradnicima: Bol eta, stjegonoša Petreković s mnoštvom asnika i pristaša; oni su svezani i 4. svibnja u okovima odvedeni u Kanižu. Svatko tko je doveo nekog od vođa, u Koprivnici je za svoj trud dobio 10 groša, a

u Kaniži 4 forinte, koliko god puta je nekoga doveo. U Kaniži su zadržani u najstrožem zatvoru Petar Ljubojević i Knežević zasebno sa šest ostalih bečkih izaslanika. K prvoj dvojici nije nikome bio dozvoljen pristup.

Neposlušnost vojske u Križevcima

U vrijeme pobune se njemački jezik se jezikom jako malo služilo i dok su se mijenjale straže koristio se hrvatski jezik. Nisu htjeli podnositi niti nižeg zapovjednika [Platzmajor], niti tjednog kapetana; niti su iz područja donjeg grada htjeli dovesti novu stražu, niti su nosili odoru, nego su ulazili u grupama, kako im se sviđjelo; nosili su odjeću u kakvu je tko imao, što više i poderanu; više pastirsku nego onu sličnu vojnicima; u licu i u držanju su bili ponosni, kao da su se dičili svojom vlašću. Kad je došao blagdan Sv. Jurja, nisu prestali i javno prijetiti da će izvršiti svoje krvave namjere, ako kraljevsko veličanstvo ne bude saslušalo njihove molbe.

U Varaždinu nije bilo pobune

Vrijedno je spomenuti i to što je Njegovo veličanstvo istaklo s velikim pohvalama, tj. varaždinsku etu s pukovnikom Bretanom, koja je kroz itavo ovo burno vrijeme bila postojana i vjerna, usprkos svim prijetnjama, te je svakom vojniku poslalo dva novokovana zlatnika, koje je podijelio svakom ponaosob, da se tako sa uva trajno sjeća anje, te je obećalo da će se posebno brinuti za njihove obitelji.

Osvrt na pobunu grani ara

Zavjera pobunjenih grani ara izražavala se u različitim i višestrukim udarima. A do svijesti onih koji su učestvovali u tako pokvarenoj grupi, koju je vodio nevjerni Vlah Petar Ljubojević, bezbožna glava ne samo ovih nego i tolikih drugih prošlih pobuna, došla je spoznaje: može li se otkrivati da bude vjeran svome vjeveru i kralju onaj koji je nevjeran Bogu? I kako ne će progoniti katolike Vlah koji je otpao od vjere? Sigurno, ako nisu [vlast] mrzili zbog drugih razloga, onda su to učinili zbog tog razloga, kao što je to jasno iz samog Molesanskog početka pobune, u kojoj je prolivena nevina krv petorice asnika katolika, a nije poginuo nitko od Vlaha; pobunu su počinili dakle Ljubojević i Knežević em i Bol eta, svi Vlasi; a oni su na svoju stranu zbog njegove pismenosti privukli uro Martinovića, te su uzbunili itavu Krajinu.

Pod vidom postizavanja mira htjeli su kralju nametnuti svoje zakone, kako bi se sve prilagodilo njihovim željama; drugim riječi ima da oni budu na elu svega u Krajini (a to potpuno na svoju štetu); da su bili ostali zadovoljniji stvari bi lakše krenule njima u korist. U tu svrhu skupili su velike količine novca, skupljaju i ih od onih krajišnika koji nisu sumnjali u prijevaru; vole su se javno obično hvalisati da su u Beču potkupljivi, te da će s novcem lako otvoriti kraljevska vrata. Ali prevarila ih je loše zamišljena namjera, jer došavši u Beč nisu uspjeli isposlovati niti audijenciju, niti slobodno kretanje, niti sastanak sa savjetnicima.

Naime, bila su zauzeta sva mjesta u koja su polagali nadu i bila su zatvorena sva vrata za koja su mislili da se mogu podmititi, dok nije došao imenovani povjerenik, feldmaršal grof Neuberg s ostalim povjerenicima i delegatima, koji su zatim otišli u Kanižu kako bi istražili tu stvar; oduzevši od Ljubojevaca sav novac uhitili su njega i ostale jednog za drugim. Kasnije je iz različitih pisama različitih ljudi postala jasnom sva pokvarenost koju su htjeli sakriti; iz korespondencije se doznalo za različitou povezanost s drugima; iz nje se doznalo da je Ljubojević, kako bi izveo svoje pokvareno djelo, stavljao na elu pojedine svoje znance, među kojima i Damjani Stjepana, koji je bio prikladno sredstvo da pobuni seljake.

Kazne za vole pobune

Vole su zbog vole spomenutih zločina dobili pravedne kazne; 24. srpnja je smrtna kazna, izrečena Ljubojeviću i Martinoviću u izmijenjena u doživotni zatvor i oduzimanje svih imanja; isto je učinjeno i s Vukovićem i s većinom vola; ostalih 17 kažnjeno je neki smrću, a neki nekom drugom kaznom; neki su kažnjeni na vremenske kazne zatvora a drugi na prisilni rad; tako je broj osuđenih narastao na 41. Neki su kažnjeni na udarce bičevima ili štapovima; ipak s njima se postupalo blaže nego li su to zaslužila njihova nedjela.

Odredbe o blažem postupanju s vojnicima

Od vojnika pak nitko nije ostao bez ukora, jer je utvrđeno da je njihovo grubo postupanje s narodom, koji su im tukli, bio ne mali uzrok spomenutim pobunama; zbog toga je svim vojnima zabranjeno da tuku obične vojnike, a pukovnik će osuditi one koji bi se o to ogriješili; traženo je od njih da sa svojim običnim vojnicima

postupaju kao s plemi kom vojskom; tj neka vode brigu i u njihovim kućama i poljima, te da ne budu prisiljeni na tako veliku stegu kao što su to bili do sada. Ukinute su i kazne ne samo za odoru nego i za sve drugo; ali je traženo da si vojnici sami pribave odoru ili odijelo, a oni koji to ne bi htjeli da budu kažnjeni od pukovnika. Osim toga je naredeno da se na svakih 15 i pol jutara zemlje daje jedan vojnik; tako će vojska biti toliko puta veća, koliko puta bude postojalo 15 i pol jutara zemlje.

Vojnima je naredeno da se vrate u svoje domove i da tamo trajno ostanu; izvan se ne mogu udaljiti, osim ako prije toga za to dobiju dozvolu.

Odnos Vlaha prema grkokatolicima

Kako bi pokvareni otpadnici prikrili svoje velike grijehove, govorili su da su uzrok svih spomenutih pobuna dobri redovnici, sjedinjeni oci bazilijanci u Mariboru, te je zalučnost naroda toliko prevagnula da su i same više vojnike uvjerali u tu zabludu, te su uvjerali i presvijetlog izaslanika, kako nikada ne može osigurati sigurnost granice, osim ako iz njegove opatije makne sjedinjenog katoličkog biskupa² s njegovim svećenicima. Zaista, nevjernici nisu željeli ništa drugo nego narodu onemogućiti i spriječiti da se vrate k svojoj Svetoj majci Katolici koja crkvi, što je narod želio.

Bojali su se, naime, da ovi redovnici ne bi, o uvavši u potpunosti grčki obred i ispovijedaju i istu katoličku rimsku vjeru, ubirali obilnije plodove meću vlaškim narodom koji je imao iste obrede; željeli su sjedinjene udaljiti od sebe i spriječiti njihovo napredovanje (jer su Vlasi samo izvana prihvatili katoličke odredbe). I što su tražili to su i dobili; 21. kolovoza je naime Vlah Mikasović, potpukovnik, u kraljevo ime tamo doveo pijariste, kamo je prije dvije godine Petaczi doveo oce bazilijance. Ovo je sigurno, da je možda Vlah bila manja, da je njihovo napredovanje bilo manje ili nikakvo, nikada ne bi došlo do pobune. Vlah naime trguje vlaškom, a Grk grkom vjerom.

Pobuna seljaka 1755. godine

Početak pobune u Ravnu

Danas, 24. veljače, u noć i Sv. Matije Apostola, oko devet sati izbije bijes seljaka, a započeo je u Ravnu gdje su opljačkali i zapalili dvorac gospodina Ignacija Kašnara [Kasnar]. Tu se

2 na margini: Pavkovića

okupilo nešto malo ljudi iz najgorega dijela naroda, kojima se i iz drugih sela pridružila skupina onih koji su bili skloni zlodjelima. Na znak zvona trebali su zapo et i s ratom protiv plemstva i s ve odlu enim uništavanjem njihovih dvoraca.

Broj pobunjenika se pove ava

Došli su i neki, koji nisu znali o emu se radi, nego su došli gasiti požar koji su opazili, a neke je opet, kako se esto doga a, privukla nada da e se okoristiti, pa su svi ostali zadržani dijelom prisilno a dijelom nadom da e se kasnije okoristiti još i više. Štapovi, sjekire, maljevi i užeta bijahu im oružje prikladnije za razaranje nego za borbu, a tek je malo njih bilo naoružano puškama i sabljama. Tako opremljeni provale kao bjesovi pušteni iz podzemlja u dvorce i alodijalna dobra (bilj. alodijalne zemlje, za razliku od urbarijalnih, pripadaju neposredno vlastelinu), sve su razbili, sve oplja kali, a ono što nisu mogli odmah potrošiti, kao vino, žito, sijeno i slamu, spalili su zajedno sa zgradama ili su prolili po zemlji.

Širenje pobune seljaka

Obradovani tim uspjesima u Ravnu, pošalju izaslanike u sve ku e kmetova s porukom da im se pridruže i da do u u njihovo zajedništvo (bilj. tj. borbena zajedništvo, 'selja ki savez', kako se ono nazivalo u buni 1573., ili 'punta' od njem. Bund, savez), ako i sami ne žele okušati vatru na svojim ku ama i imanjima. Grnuli su u skupinama iz svih sela, mnogi spremni na zlo ine, a ve ina natjerana strahom, pa je broj pobunjenika rastao i ulijevao strah mnogima. Strah su pove avale prijetnje, palež i veliko pustošenje. Iz Ravna su krenuli na Špiranec, a odatle na Gradec, a nakon toga jednodušnim vikanjem krenu u lovre inu, mjesto zauzeto od pobunjenika; stoga žurno krenu tamo.

Putem su im se odasvud pridruživali najsiromašniji u nadi da e biti plja ke. I kao što gruda snijega raste ruše i se s vrha brda, jer se uz nju stalno lijepi novi snijeg u kojem se kotrlja i s kojim se obavlja; isto tako, što su oni išli dalje, to su im se više pridruživali novi drugovi u plja ki, pa je njihova bijesna gomila postajala sve ve a i strašnija. Pošto su spalili Lovre inu, Pogan ec, Veliku i sve dvorce u Preseki, u esnici tog pothvata podijelili su se u skupine te imenovali kapetane koje su si postavili kao vo e; jedni krenu prema Dijanešu i Rakovcu, a drugi prema Brežanima i Kalniku. Ovi drugi, pošto su uništili dvorac Gregurovec, zaustavili su se na spomenutom

imanju Brežani, jer se i nebo neprestanim kišama borilo protiv njihove bezbožnosti. Uplašili su se i konjanika koje su vidjeli kako jašu oko njih, a u tu svrhu ih je poslalo križeva ko zapovjedništvo, kao što i etrdesetoricu vojnika koje bijaše poslao gospodin potpukovnik Mihaljevi [Mihalevics] da uvaju utvrdu Guš erovec.

Seljaci potpukovniku Mihaljevi u navode razloge pobune

Taj isti gospodin Mihaljevi im je poslao pismo u kojem im je savjetovao da se razi u i raspuste okupljanje, te ako imaju kakve prijedloge ili zahtjeve neka ih iznesu na drugi normalniji na in. Stoga su mu oni iz spomenutog mjesta napisali pismo, u kojem su mu, kako sam imao priliku itati, objasnili razloge svog postupka, navode i kako to nikad ne bi u inili da nisu uvidjeli da su i oni uklju eni u Severinske povlastice grani nog podru ja Varaždinskog generalata, kojima se grani no podru je proširuje do rijeke Lonje, jer se ta rijeka izri ito spominje. – Kako se dakle nas, koji smo grani ari, tjera na tlaku? Osim toga, naša nas plemi ka gospoda ugnjetavaju gore nego li tirani, pa više volimo biti podložni samo [izravno] kralju nego li njima. – Zbog toga su od spomenutog gospodina potpukovnika tražili da im pomogne kako bi njihova molba došla do uzvišenog Dvora. To je bilo 28. velja e; i premda su obe ali da e raspustiti okupljanje i prestati s nanošenjem štete i paležima, ipak nisu održali obe anje. Poslije toga su naime spalili Brežane i Boga evo, a bili bi, prema nakani, zapalili i ku e i dvorce Koreti a i mnogih plemi a, da ih plemi ka eta, skupljena pod Kalnikom, nije raspršila na putu ispod Boga eva i ubila etvoricu od njih. Kad su ovi poginuli ostali su pobjegli i time pokazali koliko je postojan i opravdan bio njihov bijes; vidjelo se da bi se, da je bilo pameti, vrstom rukom sprije ila tako velika šteta.

Osveta plemi a pod vodstvom podbana Raucha

No, spomenuti plemi i nisu prestali s gonjenjem seljaka, a svakog im je dana rastao broj i hrabrost, dok i gospodin podban Ivan Rauch, s jakim odredom plemi kih konjanika, predijalaca i slobodnjaka, nije 5. ožujka napao seljake kod Bisaga; mnoge je od njih pohvatao i poslao u Zagreb, a druge dao na mjestu ubiti, te je oplja kao jadno poku stvo onih koji su ve bili raspršeni. Otjerao im je svu stoku i dopustio da se proda na dražbi, koliko je tko htio dati. Tako je upropaštena Križeva ka županija, a nevini seljaci koji su dobrim

gospodarenjem bili dobro opremili svoju ku u potrepštinama i stokom, bili su zajedno s krivcima dovedeni na prosja ki štap.

Pobuna seljaka u Podravlju

Tih su se dana po eli buniti i seljaci u Podravlju, te su paležima uništili dvorce kao Otok i neke druge, ali su brzo potisnuti, tako da su vlastitom krvlju ugasili požare. Sli na je pobuna seljaka nastala i u Veroci?, ali nije bilo nikakvih šteta ....

Vojska se ne suprotstavlja pobunjenim seljacima

Tako smo opet došli do nemira u grani nom podru ju. Poslije odlaska iz grani nog podru ja baruna pukovnika Becka, nije više bilo nikakvog ubojstva, ali se u nekim mjestima nije odustalo od prijetnji, što je imalo neke u inke; narod je naime najprije uznemirivao župnike, ili umanjuju i im mjerice davanja od zemlje i štolarine, ili traže i od crkvenih osoba da polože ra un, a neke su mu ili do smrti. A župnike koji su se izvukli iz smrtne opasnosti nisu primali asnici, štoviše, nekima su i javno u svojim utverdama oduzimali sablje, a neke su i uhi ivali.

Djelomice i vojska stala uz pobunjenike

asnici i zapovjednici utvrda nisu se mogli suprotstaviti pobunjenicima, a od njih su mogli tražiti samo onoliko koliko su ovi bili spremni dati; štoviše, kad su pobunjenici od asnika tražili davanja, oni su im ih, kako bi izbjegli ve a zla, bez ustezanja morali davati. Drugi pak, koje su grani ari više mrzili, kao što su bili pukovnik Leilersberg, kapetan Malordi, kapetan Mrzljak, zamjenik kapetana Kichner, nisu se usudili niti pokazati. Da su se pojavili sami bi ih vojnici uhitili i držali tako dugo dok zajednica ne bi donijela presudu o njima.

Osveta plemi a

Kako bi suzbio grabežljivost onih koji su, zaboravivši na savjest, gramzili za dobrima seljaka, bez obzira, kako smo prije kazali, jesu li bili krivi ili nevini, kao i zato da onemogu i uništavanje imanja, neki je nepoznati zastupnik u svojoj revnosti prema domovini, i u svojoj ljubavi prema pravедnosti, isposlovao od milostivog kraljevskog veli anstva nalog, koji se zabranjivalo svako uhi ivanje, a pogotovo plja kanje seljaka.

Ovo posljednje je naime poticalo neke na proganjanje seljaka mnogo ja e nego li težnja za op im dobrom. Nisu naime onako bez razlike hvatali i napadali osobe, koliko imanja, jer su više cijenili ugodnost lijepa dobitka nego li op u korist.

Grof Draškovi postupa pravедno

I general grof Draškovi ugušio je u Podravlju selja ku bunu, ali je njihova imanja ostavio netaknuta, a krivce i kolovo e pohvatao i kaznio na temelju pravnog postupka. Tako je trebalo postupati i u Križeva koj županiji pod Kalnikom, to prije što su se seljaci bili razdvojili i razišli svojim ku ama s nakanom da budu mirni i da sa ekaju kralji inu blagost.

Carica nalaže blagost prema seljacima

U Be u je 24. ožujka 1755. izdan nalog, a objavljen s propovjedaonica 31. istog mjeseca. Kad se za nj saznalo prestalo je hvatanje seljaka, ali su ipak neke od onih koje su bili uhvatili odvucli u Zagreb na ispitivanje, kako bi od njih izvukli priznanje: tko ih je poticao da po ine taj zlo in, a prijetili su im i mu enjem ako dragovoljno ne kažu istinu.

Ponovno se ista nepoznata osoba sažalila nad njima, pa je isposlovala i drugi kralji in nalog koji je zabranjivao svaku takvu istragu protiv seljaka i odredio sa se pohvatani uvaju dok ne do e kralji in povjerenik koji e istražiti koji ih je uzrok potakao i natjerao na takvo zlo. Rijetko naime podložnik razmišlja o nekakvom prevratu ako mu se ne name u novi tereti i ne utjeruju nove da e. Stoga postoji ozbiljna sumnja da je upravo to bio uzrok koji ih je nagnao da izvrše takvo nedjelo.

Povjerenstvo istražuje uzroke pobune i njezine vo e

I tako je 18. svibnja stigla u Zagreb spomenuto povjerenstvo, kojem je na elu i predsjednikom bio grof Althan, i zapo elo radom 21. istoga mjeseca. Povjerenstvo je došlo bez zaštite ikakvih stranih vojnika, jedino su dva bataljuna banskih krajišnika, kako bi mu ubudu e bila pri ruci i kako bi mu se pružila zaštitu, morala stalno obavljati stražarski posao i ostati na zagreba kom polju pod svojim šatorima. Pošto su uhva eni seljaci bili ispitani, po elo je hvatanje onih koje su oni izdavali. I iz Petrinje su dovedeni na suo enje oni koje su podžupani bili osudili na javne radove.

Završetak pobune seljaka

Kad je završeno ispitivanje seljaka objavljena su tri naloga uzvišenog povjerenstva, izdana u ime kraljice i Svetog prijestolja. U prvom su bili upozoreni svi seljaci koji se osje aju makar i malo tla eni od zemaljske gospode, neka do u k tom povjerenstvu i iznesu svoje pritužbe. Drugi je nalog imao isti smisao s dodatkom, da se za sebe ništa ne boje, ako bi im gospodari prijetili, bilo sami bilo preko drugih. U tre em nalogu se od svih zahtijevala dotadašnja pokornost do daljnje kralji ine odluke. Ti su nalozi bili proglašeni s crkvenih propovjedaonica. Iza kako su se seljaci potužili, pozivani su njihovi gospodari i s njima suo eni. To no se zapisivalo što je re eno njima u prilog i protiv njih.

Stroge kazne protiv pobunjenih seljaka

Poslije toga, 21. kolovoza 1775. proglašena je presuda izdajici Stjepanu Domjani u i to na doživotnu tamnicu sa zapljenom imanja. Zatim je 25. kolovoza proglašena presuda ostalim seljacima, od kojih je nekima odrubljena glava te su bili raš etvoreni i raznijeti na razne strane, neki su bili spaljeni, neki pogubljeni na neki drugi okrutni na in, a neki osu eni na jednogodišnji prisilni rad u Petrinji i Temišvaru. Uza sve to prijetnje se nisu smanjivale, a uli su se i glasovi da je to dotada bila “puntica”, te da e doskora do i do “prave bune”, s ve im nevoljama za mnoge nego li dotada. Stoga su u Raven, Dubovec i druga njihova sela poslani vojnici iz Kostajni ke krajine, koji su tamo stigli 3. listopada.

O pobuni u gradu Križevcima

Razlozi pobune u Križevcima 1755. god.

Jedva su se u Severinu malo smirili nemiri, kad su se u Križevcima javili novi, kako se narodu inilo, gotovo pravedni. 8. velja e pu ki je tribun sve gra ane sazvao u zapovjedništvo i pro itao im pismo gospodina suca Kešera u kojem se zapovijedalo da svatko plati – po ku i i zemljištu, kako je to ranije razmjerno utvr eno - etiri, odnosno pet rajnskih forinti, od zemlje desetinu, a umjesto devetine dva i pol groša, od vinograda isto tako desetinu, a umjesto devetine od svakog težaka dva nov i a, a za svaka kola drva dovezenog iz zajedni kih šuma 1 groš. ... Kad je to narod uo zatražio je da mu se predo i kraljevski nalog; a kad se to nije dogodilo i kad se vidjelo da se tu ništa ne

može, dali su se na daljnje traženje pravde i zahtijevali su prvenstveno povelju o povlasticama svog gra anskog prava.

Nestanak povelje o povlasticama

Budu i da povelju nisu našli u javnoj škrinji izra enoj za uvanje tih dokumenata, a nije bilo niti pe ata, narod je pobjesnio, po eo se žaliti da s njima postupa nepravedno, te su se pobrinuli da se uhvati njihov tribun, koji se naziva ‘fiscus’, koji je trebao kazati gdje se nalazi povelja Povlastica i pe at, ako ne želi iskusiti muke. Budu i da je on imao jedan klju od škrinje a sudac drugi, rekao je da ništa ne zna i da s njegovim znanjem nije uzeto ništa. Nakon toga su navalili na njegovog prethodnika i dobili su isti odgovor; Zatim su se pojedini senatori i u pisanom obliku na isti na in izgovorili kako ne znaju gdje se nalaze ranije spomenuti dokumenti.

Postupak i zahtjevi gra ana

I odatle potje e sve zlo, pa su neke, kao konzula Heteja malo izudarali, neke su uhitili, a drugima su oduzeli koplja. Za vrijeme ovih nemira nije bilo suca Ivana Kešera; vikalo se da se pošalje po njega i odlu eno je da se pošalje po njega kako bi Povlastice i pe at vratio u škrinju, te neka se što prije održi skupština koja se ve trebala održati na blagdan Svetog Leopolda. Neka svi ekonomski [dužnosnici] polože narodu ra un, te neka se ne uvodi ništa novog što ve kraljevi nisu odredili i neka se narod niti najmanje ne optere uje više od toga.

Bijeg suca Kešera

Zatim su k sucu Kešeru poslana etiri gra anina s Josipom Domišljanom [Domislyan], koji su jedva ponašali suca Kešera u Lužnici u ku i gospodina podbana Rauffa [Raucha]. Zbog pomanjkanja prilike nisu ga odmah priveli, nego su donijeli njegova pisma puna tužbi i uzaludnih prijetnji; u njima im on nare uje neka mu od ku e pošalju jamstvo [occasio]; ono mu je odmah bilo poslano, ali su se nešto kasnije vratili bez suca. Naime, na putu je sudac bio obaviješten o zasjedama koje su mu postavili, te se tako prestrašio da je s imanja otaca isusovaca u Tkalcu, do kojeg je ve bio došao, otišao u Zagreb. Odanle je još više slao uzaludne prijetnje, dodaju i i nove. Budu i da mu nije bilo dozvoljeno vratiti se na njegov posjed, poru io je neka mu oni iz magistrata [poglararstva] pošalju po dokumente, kako bi se ono što gra ani traže dalo onim gra анима kojima se može vjerovati. Tako je i

u injeno: naime dva senatora i dva gra anina su 24. [velja e] donijeli Povlastice i pe at, što je bilo i traženo, i tako se narod umirio.

O pobuni u gradu Koprivnici

U te se dane pobunio i grad Koprivnica, tako da ih je sam general, zapovjednik mjesta, morao smirivati prijetnjama i pokazivanjem vojske, [savjetuju i im] da na mirniji na in traže svoja pretpostavljena prava.

Razlog pobune u Koprivnici 1755. godine

Razlog tog pobuni bio je novac koji je na posudbu primljen od asnog kaptola zagreba kog i

koji je potrošen bez znanja javnosti. Svjetlo [poticaj] je gra anima dao Miho Klobu ari , senator, koji je na smrtnom asu svom ispovjedniku u kesi dao odre en iznos novca, tj. 53 forinte, mole i ga da taj novac vrati zajednici, koji je on dobio kod neke podjele, a njemu se to nikada nije inilo pravednim; pozvao je [k sebi] i druge gra ane i sam im je predao novac. Iza kako su naredbe bile izvršene, gra ani su op im dekretom odredili da svaki senator mora platiti toliko forinti; a da bi se to brže provelo, gra ani su u ku u svakog senatora odredili dvanaesticu, kojima su oni morali davati hranu i pla ati im po tri groša [dnevno], tako dugo dok ne vrate novac dobiven podjelom.